

LÄÄKETIETEEN TOIMITTAJA – VALISTAJA, VILAUTTAJA VAI VESITTÄJÄ?

”Kun tulen aamulla työvuoroon, kurkistan varovasti edellisen iltavuoron toimittajien juttuja. Varsinkin kansainvälisten uutistoimistojen tekemät jutut tappajabakteereista, uhkaavista epidemioista ja uusista mullistavista syöpälääkkeistä saavat minut varpailleen. Mitähän ”räväköitä skuppeja” tänään joutuu toimituspalaverissa torjumaan?”

Näin kertoi aamuistaan eräs kokenut lääketieteen toimittaja. On harmillista – ja urakehitykselle jopa tuhoisaa – olla toimituksessa aina se, joka torpedoi mehukkaimmat uutispommit. Miksei ällöttävää suolistoloista saisi kutsua tappajabakteeriksi? Kai kaksitoista lintuinfluenssaan kuollutta nyt sentään epidemiasta käy? Tänään hiirikokeissa, huomenna lääkepurkissa, *yes?*

Yhtä uuvuttavaa voi olla aamuisin lukea lehdestä omien juttujensa vieraiksi muuttuneita otsikoita ja ingressejä. Sähköisten välineiden toimittajatkaan eivät vältty tältä kohtelulta, jota kutsutaan ”jutun terävöittämiseksi” tai ”hiivan lisäämiseksi”. Jutun tehnyt toimittaja on saattanut harkita sanamuotoja haastateltaviensa kanssa pitkään välttääkseen turhan hysterian lietsomista. Uutisdeskissä moniarvoinen juttu nähdään hampaattomana, ja tieteen saavutukset tai potilaiden kohtalot muuntuvat sujuvasti kohu-uutisiksi. Sairaudet pelottavat ihmiskuntaa luontaisesti; virukset ovat näkymättömiä ja syöpäsolut arvaamattomia. Uutispullaan ei hiivaa paljon tarvita, kun mielikuvat sairauksista paisuvat hallitsemattomiksi. Tästä osoituksena ovat vaikkapa MPR-rokotusten aiheuttama autismitkohu Isossa-Britanniassa tai maailmanlaajuinen SARS-paniikki.

Lääketieteen toimittajan ”omat” uutisaiheet herättävät toimituskokouksissa harvoin hurraa-huutoja. Mitä poleemista on sosioekonomisissa terveyseroissa? Onko Suomessa muitakin geenitutkijoita kuin Leena Palotie? Sen sijaan läskin globaali lisääntyminen, tappavat nuoret ja puistikon paleleva vauva synnyttävät moraalista paheksuntaa, mikä tarkoittaa samaa kuin yleisön kiinnostuksen herääminen. Pelottelu, kauhistelu ja moraalinen paheksunta, jopa tirkistely, ovat levinneet lööppimediasta myös perinteisiin, vakavampiin tiedotusvälineisiin.

Toimittaja on journalistien eettisen koodiston mukaan viime kädessä vastuussa yleisölleen. Yleisön pitäisi voida luottaa tietojen oikeellisuuteen, jutun tasapuolisuuteen ja toimittajan lahjomattomuuteen. Jokainen käytännön työtä tekevä toimittaja tietää tukun muita vastuuttajia. Etenkin lääketieteen toimittaja tekee tiivistä yhteistyötä arvostettujen yhteiskunnallisten instituutioiden ja auktoriteetistaan tarkkojen professioiden edustajien kanssa. Näiden yhteistyö-

kumppaneiden arvostuksen ja luottamuksen ansaitseminen on suuri haaste.

Moniarvoinen terveysjournalismi on hurskas tavoite, mutta arjen realiteetit iskevät usein vasten terveystoimittajan kasvoja. Haastateltu sosiaalipolitiikan tutkija haukkuu jutun synkkäsävyyden kuvituksen, koska ”se vie lukijan väärään fiilikseen”. Hänelle on kuulemma turha soittaa jatkossa, koska toimittaja ”ei selvästikään ymmärrä tieteellisen koherenssin dilemmaa”. Haastateltu taviskansalainen puolestaan soittaa viikon välein ja tarjoaa ”uutta kovaa kamaa”, kunnes suuttuu ja kertoo tietävänsä, mitä koulua toimittajan lapset käyvät. Jutussa haastateltu lääkäri mumisee vuoden päästä lääkäripäivien pressissä, että jutussa esiintynyt potilas kärsii todennäköisesti kaksisuuntaisesta mielialahäiriöstä, mitä ”ei tietenkään voi kertoa julkisesti”.

• • •

Suomalaisessa toimitushierarkiassa päätoimittajan oikealla puolella istuvat pääkirjoitustoimittajat, politiikan toimittajat ja taloustoimittajat. Kulttuuritoimittajat, kunnallistoimittajat ja verkkarihousuiset urheilun ”pojatkin” tunnustetaan omiksi lajityypeikseen. Sen sijaan terveysaiheista kirjoittavat toimittajat ovat useimmiten naisia, jotka harvoin saavat edes mitään henkilökohtaista palkanlisää erikoisosaamisestaan. Varsinkin uutis- ja kotimaantoimituksiin integroituneina terveystoimittajat tekevät juttuja poikkeuksellisen laajalla skaalalla sosiaali- ja terveystoimittajista ja tiedeuutisista aina *human interest* -reportaaseihin.

Statuksensa kohottamiseksi terveydenhoidosta uutisoivat toimittajat irtautuivat Suomen tiedetoimittajien liitosta ja perustivat oman Lääketieteen toimittajat ry:n 21 vuotta sitten. Yhdistyksen tavoitteena oli koota terveysasioista juttuja tekevät toimittajat yhteen ja kouluttaa heitä; olihan valtaosalla yhteiskuntatieteellinen, ei lääketieteellinen tai luonnontieteellinen koulutus. Toisin kuin anglosaksisessa maailmassa, Suomessa lääkärit eivät ole hakeutuneet – ammattilehtiä lukuun ottamatta – toimittajiksi median palvelukseen. Ehkä tästäkin syystä lääkäreiden ja toimittajien välinen kuilu oli etenkin takavuosina kovin leveä. Molemmat osapuolet suhtautuivat toisiinsa usein epäluuloisesti. Pian *Journalistin ohjeiden* jälkeen, ensi kerran 1960-luvun alussa kirjoitettu Lääkäriliiton ja Journalistiliiton tiedotussuositus ei suinkaan syntynyt vain yhteishengen kohottajaksi. Tarve yhteistyösuhteiden pelisääntöihin oli ilmeinen.

Lääketieteen toimittajien yhdistys on kasvanut liki parisatapäiseksi joukoksi, jossa miehiä on noin joka kymmenes. Media-alan kasvu on kasvattanut tämänkin liiton jäsenmäärää. Liitossa käydään aika ajoin keskustelua nimestä; leimautuuko lääketieteen toimittaja liiaksi lääkäreihin? Tästähän meitä joskus moititaan. Kutsummeko itseämme lääketieteen toimittajiksi vain siksi, että kuroisimme umpeen kuilua tieteen ammattilaisten ja journalismin ammattilaisten välillä?

Muuttuisiko statuksemme toimituksessa, jos tittelimme olisikin terveystoimittaja? Miellettäisiinkö meidät silloin myös terveystoimittajien erikoistoimittajiksi, mitä käytännössä meistä useimmat jo nyt ovat? Onhan terveystoimittajista lähes mahdoton kirjoittaa analyttisesti, jollei toimittaja tunne sekä kunnallispolitiikan pelisääntöjä että lääketieteellisen hoidon perusasioita.

Vaikuttaisiko nimenmuutos suhteisiimme yhteiskunnassa tietoa tuottaviin instituutioihin? Putoaisivatko jalustoiltaan kolisten Kela, Kansaneläkelaitos, Stakes, Duodecim tai Lääkäriliitto? Kyseenalaistaisiko terveystoimittaja hana-kammin lääkäriin ja lääketieteen auktoriteetit kuin samankaltaisuutta tittelil-lään viestivä lääketieteen toimittaja? Entä miten kävisi asenteellemme potilaita kohtaan? Lääketieteen toimittaja kyllä tekee juttujaan silmiensä edessä ”tavalli-nen ihminen”. Silti tietolähteenä potilas ei vielä nouse asiantuntijan eli yleensä lääkäriin tai tutkijan veroiseksi luotetuksi yhteistyökumppaniksi. Potilas on siis yhä enemmän valistuksen kohde kuin aktiivinen toimija.

Terveysviestinnän tutkimuksessa tunnustetaan, että sanoilla on muitakin merkityssisältöjä kuin itse termi. Puheteko rakentaa aina esityksiä. Unohtaisiko terveystoimittaja siis sairaut; loisiko tittelin alkuosa miellelyhtymän terveydestä sairautta dynamisempänä voimana? Nämä ovat kysymyksiä, joihin kukaan ei pysty suoralta kädeltä vastaamaan. Titteleitä oleellisempaa on edelleen työmme sisältö – ja oma asenteemme työhön ja muihin ihmisiin.

Lääketieteen toimittajat ry:n marraskuisessa etiikka-seminaarissa Helsingissä professori Jussi Huttunen silitti yleisöään myötäkarvaan kehumalla suomalaisia lääketieteen toimittajia fiksuiksi, vastuullisiksi ja useimmiten hyvin eettisiksi. Kun eliitti kehuu toimittajaa, rakkikoiran meissä pitäisi ärähtää. Kuka toimit-taja nyt sylikoiraksi tahtois?

Toki terveysasioista juttuja tekevä toimittaja usein tuntee kaulapannan kiris-tävän, niin paljon koiraparalla on taluttajia suomalaisessa yhteiskunnassa. Lää-kärit soisivat pysyvänsä hieman Jumalan yläpuolella ja uutisissa mieluiten vain köyhänpuoleisina sankarilääkäreinä. Hoitajille istuu parhaiten uhrautuvan sisarhentovalkoisen kaapu. Poliitikoista on ”yksisilmäistä” keskustella syrjäyty-vistä potilaista. Yliopistotutkija soittaa ja kertoo ottaneensa juuri takin nau-lasta, mutta korostaa, ettei jutun tarvitse olla viittä palstaa. Surusilmäinen poti-las paljastaa kuvaajalle märkäpesäkkeensä ja toimittajalle potilastietonsa. Ilmai-sia lounaita ei ole, tietävät puolestaan ”*goodlooking guys in badlooking companies*” ja sujauttavat lääkeinfon päätteeksi toimittajalle paperikassissa viinikarahvin.

Lääketieteen toimittaja hieraisee kaulapantaa ja koettaa sovittaa juttunsa moderniin uutisgenreen huomioiden kansalaisjournalismin, RISC-analyysin, lukijatutkimukset, Frankfurtin koulukunnan ja arvopluralismin. Työpäivän jäl-keen lääketieteen toimittaja menee kotiinsa, ostaa tummaa ja terveellistä maka-ronia, jonka syöttää lapselleen, joka nurisee, että äiti on taas ollut jossain terveys-infossa. Viinikarahvin toimittaja täyttää seitsemän euron punaviinillä, kaataa siitä miehelle ja itselleen yhden terveyttä edistävän lasillisen. Mies katsoo hoh-tavaa viinikarahvia ja kysyy: ”Ootko taas ollut jossain infossa?” Lääketieteen toi-mittaja maistaa lasistaan ja huokaa mielessään; ihan kuin viini olisi jotenkin päässyt etikoitumaan.